

KİTAP KRİTİĞİ: “BİR ZAMANLAR GÜMÜŞHANE”

Book Criticism “Gümüşhane in The Past”

[Kemal Saylan, *Bir Zamanlar Gümüşhane*, (Ed. İlhan Ekinci), Akademisyen
Yayınevi, Ankara, 2023, 175 sayfa, ISBN 9786253991951]

Öznur ATALAN

Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
(Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi)

DOI : 10.29329/akalid.2023.592.6

Makale Geliş Tarihi : 10 Temmuz 2023

Makale Kabul Tarihi : 10 Temmuz 2023

Makale Sonuçlanma Tarihi : 19 Ağustos 2023

Makale Yayın Tarihi : 29 Aralık 2023

Sayfa Aralığı : 113-116

Öznur Atalan, “Kitap Kritiği: Kemal Saylan, *Bir Zamanlar Gümüşhane*, (Ed. İlhan Ekinci), Akademisyen Yayınevi, Ankara, 2023, 175 sayfa, ISBN 9786253991951”, *Akademik Literatür Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (AKALİD)*, C. 1, S. 1, Aralık 2023, s. 113-116.

1 9. yüzyılda Trabzon’a bağlı bir sancak olarak varlığını devam ettiren Gümüşhane, kuzeyde Trabzon, doğuda ve güneyde Erzurum, batıda ise Sivas ile çevrilidir. Bu yüzyılda Gümüşhane Sancağı’nın merkezini *Süleymaniye* olarak adlandırılan mahalle oluşturmaktadır. Gümüşhane Sancağı’nın merkezi günümüzde terk edilmiş durumdadır. Yerel yönetimler

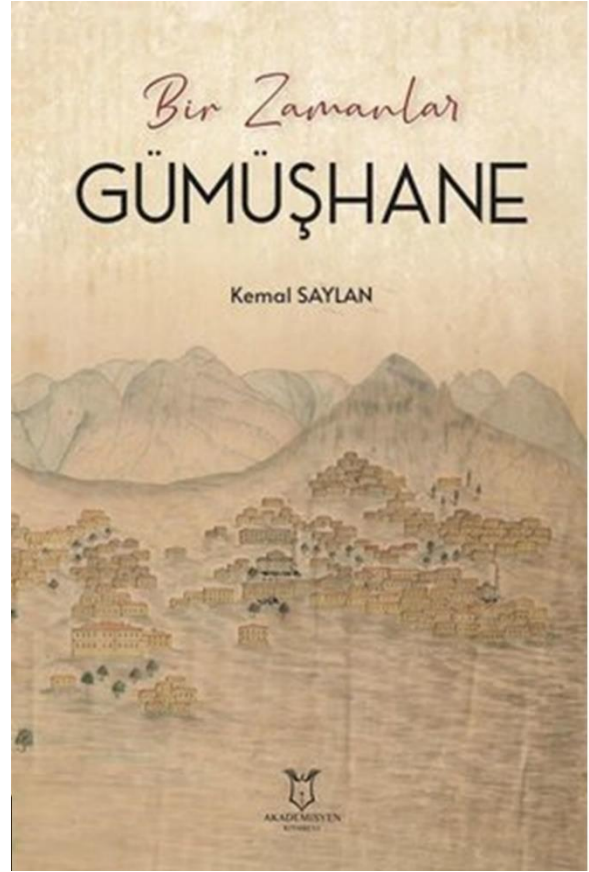
bölgede tarihi açıdan önemli kabul edilen bu mahallin tekrar tarihi yapısının tesis edilerek, turizme kazandırılmasını hedeflemektedir. Yerel yöneticilerin tarihi yapıyı korumak adına gösterdikleri bu çaba, bölge hakkında kapsamlı bilgi ve birikime sahip olan akademik çalışmaların desteği ile işlerlik kazanacaktır. Bu bağlamda bir şehir tarihi çalışması olarak Akademisyen Yayınevi tarafından basılan bu çalışma, Osmanlı Devleti döneminde sancak merkezi olan bir yerleşim yerinin günümüzde yok olmasının önüne geçmek amacıyla yapılmıştır.

Gümüşhane’ye dair bir şehir monografyası şeklinde giriş ve sonuç bölümlerinin haricinde üç ana bölümden oluşan kitap, büyük oranda arşiv belgesinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Arşiv kaynaklarından hazırlanmasına karşın dili oldukça sade ve üslubu gayet akıcıdır.

Kitabın giriş bölümünde *şehir* kavramı üzerinde durularak, Avrupa ve Türkiye’de yapılan şehir tarihine çalışmalarına değinilmiştir. Bu bölümde şehir tarihi ile ilgili olarak yapılan yakın dönem çalışmalarının dışında, Osmanlı Devleti’nin şehir yapısının günümüz şehirlerinin anlaşılmasında önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, Osmanlı merkezî yönetiminden uzak bir yerde bulunmasına rağmen Gümüşhane’nin ekonomik, idari ve sosyal açıdan bulunduğu bölgede önemli bir yere sahip olduğu ifade edilmiştir.

Kitabın “*Eski Gümüşhane Hakkında*” [s.17-38.] başlığı ile oluşturulan ilk bölümünde şehrin kuruluşu, bu konudan bahseden kaynakların verdiği bilgiler ışığında karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda bu bölümde, bölgenin I. Dünya Savaşı sırasında uğradığı işgal ve Rusların bölgede yaptığı tahribat, dönemin tanıklarının ifadelerinden faydalanılarak aktarılmıştır. Bu bölümde ele alınan diğer konular ise Gümüşhane ilinin Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmesinden sonra şehrin yüzyıllar içerisinde

devam eden konumu, şehrin mahalleleri ve şehirde yaşayan Müslüman ve gayrimüslim vatandaşlara ait bilgiler şeklindedir.

Kitabın “*Sosyal ve Ekonomik Durum Hakkında*” [s. 39-95.] başlığı altında oluşturulan ikinci bölümü en kapsamlı bölümdür. Bu bölümde şehrin nüfus yapısı 16. yüzyıldan itibaren ele alınarak, 19. yüzyıla kadar veriler ışığında aktarılmış, şehrin sosyal yapısı da yine yüzyıllar göz önünde bulundurularak, elde edinilen kaynaklarda yer alan bilgiler çerçevesinde açıklanmıştır. Ayrıca, Müslüman ve gayrimüslim vatandaşların bir arada yaşadığı bu mozaik yapının, ilk zamanlar huzurlu bir yapı sürdürmekte iken zamanla bozulmaya yüz tuttuğu, 19. yüzyılda gayrimüslimlerin dış güçler tarafından kışkırtılmalarının ve Ermeni çetelerin bölgede Müslümanlara karşı faaliyetlerde bulunmalarına neden olduğu vurgulanmıştır. Müslümanların Rum ve Ermeni çeteler tarafından katliama tabii tutulmaları, dönemi anlatan kaynakların dilinden detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Bu bilgilerin dışında bölümde, Gümüşhane’de bulunan Müslüman ve gayrimüslimlere ait eğitim kurumları, şehrin ekonomik yapısı, ekonomik yapının devamı için bölgede yapılan tarımsal ve madencilik faaliyetleri de yer almıştır.

Kitabın “*Eski Gümüşhane’den Günümüze Kalan Bazı Yapılar*” [s.96-111.] başlıklı üçüncü bölümünde ise şehirde Osmanlı döneminden günümüze kalan tarihi yapılardan bahsedilmiştir. Sultan Süleyman Han Cami, caminin haziresi, Hacı Tahir Efendi Türbesi, Sultan Süleyman Han Medresesi, Metropolithane, Rum Erkek ve Kız okulları ile Rum ve Ermeni kiliseleri bu yapılardan bazılarıdır. Bu yapıların özellikleri hakkında bilgiler verilerek bölgenin mozaik yapısının anlaşılmasına dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Yazar kitabın Osmanlıdan günümüze kadar olan süreçte Gümüşhane’nin tarihi geçmişini ve bu geçmiş nazarında sancağın merkezi olup günümüzde atıl olan, *Süleymaniye Mahallesi’nin* eski tarihi dokusunu tesis etmeye çalışan yerel yönetimlere, yapılacak olan yenileme çalışmalarında yardımcı olmak amacını taşıdığını ifade etmektedir. Yazarın bölgede tarihî olarak kaybolmaya yüz tutmuş bir mahallin tekrar tarihe kazandırılması için çaba gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda eser, sadece geçmiş hakkında bilgi vermekle kalmayıp, aynı zamanda geçmiş ile beraber günümüz tarihinin devam ettirmesi adına yerel yönetimler, araştırmacılar ve tarih meraklılarına ışık tutmakta ve bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlamaktadır.

Kemal Saylan tarafından kaleme alınan kitabın ana kaynağını, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri’nde bulunan Osmanlı Arşiv vesikaları oluşturmuştur. Araştırmacının, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi’ne giderek

konu ile alakalı evrakları temin ettiği ve değerlendirmelerini kahır ekseriyetle bu belgelere dayandırdığı görölmektedir. Araştırmacı ayrıca İstanbul, Ankara, Trabzon ve Erzurum’da bulunan kütüphanelerde de araştırmalar yaparak, bölgeden geçen yerli ve yabancı seyyahların hatıratları ve bölgeyi içeren salname gibi birinci elden kaynakları kullanmayı da ihmal etmemiştir. Bunların dışında saha çalışması yaparak ve gözlemlerde bulunarak kaynakların eksik bıraktığı bölümleri tamamlamış ve kaynaklarda şehir ile ilgili olarak verilen bilgilerin doğruluğunu teyit etmeye çalışmıştır.

Son olarak kitapta yer alan dipnot ve kaynakça incelendiğinde yapılan araştırma için Türk ve yabancı literatürün kapsamlı bir şekilde tarandığı ve gözden geçirildiği anlaşılmaktadır. Kitapta istatiksel bilgiler içeren pek çok tabloya ve görsele yer verilmesi bölgenin sosyal yapısını anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Ekler kısmında yer alan fotoğraflar hem kitabın içeriğini zenginleştirmiş hem de kitabın görselliğini artırmıştır. Bu durum, şehrin mimari yapısı ve yerleşim yerinin konumu açısından okuyuculara günümüz ile geçmiş arasında bir mukayese fırsatı sunmaktadır.